

Tehtävät *Canth*-näytelmän katsomisen yhteyteen ovat laatineet Helsingin Suomalaisen Yhteiskoulun IB-linjan opiskelijat Bai-Bai Bairoh, Miina Heikkinen, Aino Kuoppa, Ida Nummi, Pielpa Ollikainen, Aada Orava, Erika Simola, Anna Tuuri, Elias Vaara ja Rinna Väre äidinkielen lehtori Tuula Uusi-Hallilan johdolla.

Seppo Parkkinen: *Canth*

Ennen näytelmän katsomista

a) Seurapiiritilaisuus

Ennen esityksen katsomista kannattaa selvittää, kuka kukin on *Canth*-näytelmässä ja minkälaisia ovat näytelmässä esiintyvät Minna Canthin teokset. Tähän kannattaa käyttää ehkä pari tuntia: yksi oppitunti valmisteluun, toinen esittämiseen.

Opettaja jakaa seuraavat henkilökuvaukset ja teosesittelyt oppilaille tai oppilasparille (roolihenkilön seuralainen voi perehtyä samaan rooliin ja toimia tarvittaessa kuiskaajana). Jos aikaa on, oppilaat voivat itsekin ottaa selvää henkilöiden elämästä ja merkityksestä, samoin Canthin tuotannosta. Kun oppilas on perehtynyt roolihenkilönsä elämään ja ainakin pariin Canthin teokseen, järjestetään seurapiiritilaisuus, jonka itse oikeutettu emäntä on kirjailija Minna Canth. Tilaisuudessa sekä ennestään tutut että vieraat henkilöt tapaavat toisiaan ja esittäytyvät roolinsa mukaisesti. Edetään seuraavasti:

- Esimerkiksi ”Kaarlo Bergbom” kättelee naista, joka sanoo nimekseen ”Ida Aalberg”, ja he alkavat kysellä toistensa työstä. Toisaalla ”Hilda Asp” niiaa ”Ida Aalbergille” ja aloittaa tämän kanssa keskustelun.
- Samaan aikaan on menossa useita keskusteluja, joissa henkilöt kysyvät toistensa elämästä ja työstä. Jos kysymykseen ei osaa vastata, voi vaihtaa puheenaihetta ja esittää mielipiteensä tuntemastaan Minna Canthin teoksesta. Sen jälkeen keskustelija siirtyy seuraavan henkilön tai seurueen luo. Näin jatketaan, kunnes henkilöt ovat keskustelleet suurin piirtein kaikkien kanssa joko kahdestaan tai pienessä ryhmässä.
- Mahdollisuuksien mukaan voidaan käyttää roolivaatteita, esim. hattuja, luomaan ajan henkeä. Vielä luontevampaa on, jos tilaisuudessa voidaan liikkua mehulasi kädessä ja lasia kilistellään uuden tuttavuuden kanssa. Oppilaat, joilla ei ole roolia, voivat toimia tarjoilijoina tai roolihenkilöiden seuralaisina.

Tilaisuudessa ovat mukana

1. MINNA CANTH, kirjailija ja yhteiskunnallinen vaikuttaja

Minna Canth (1834–1897) palasi 36-vuotiaana koulukaupunkiinsa Kuopioon jatkamaan perheen lankakaupan toimintaa miehensä kuoleman jälkeen. Hän oli seitsemän lapsen äiti ja yksinhuoltaja. Canth osallistui aktiivisesti seurapiiritilaisuuteen.

Canth oli varma että miehensä kuoleman jälkeen hänen kirjalliset harrastuksensa olivat tulleet päätökseen, mutta kun esikoisnäytelmä *Murtovarkaus* pääsi näyttämölle, hän saattoi jatkaa kirjailijan uraansa. *Murtovarkauden* myötä Canth pääsi Suomalaisen teatterin johtajan Kaarlo Bergbomin suosioon. Canthin näytelmille oli kysyntää, ja hän ryhtyi kirjoittamaan kauppiastyönsä ohessa.

Minna Canthin näytelmät käsittelevät erityisesti naisen yhteiskunnallista asemaa ja köyhälistön tilannetta. Niiden esittämä yhteiskuntakritiikki osui kipeään kohtaan, ja näytelmät saivat osakseen sekä suosiota että kovaa kritiikkiä. Osaa niiden käsittelemistä aiheista pidettiin epäsoveliaana näyttämölle ja sivistyneistön herkille silmille. Nämä näytelmät kiellettiin näyttämöltä, eikä niitä enää saanut esittää rahoituksen menetyksen uhalla.

2. ULRIKA JOHNSSON, Minnan äiti

Ulrika Antintytär Johnsson (1811–1893), Minna Canthin äiti, oli harras uskovainen ja tiukka taloudenpitäjä. Köyhemmilleen hän oli antelias ja avulias.

3. KAARLO BERGBOM, ohjaaja ja dramaturgi

Kaarlo Bergbom (1843–1906) oli teatterinjohtaja ja näytelmäkirjailija. Hän perusti Suomalaisen teatterin (nyk. Suomen Kansallisteatteri) sekä Suomalaisen oopperan (nyk. Kansallisooppera). Bergbomin kannustus Canthin työlle oli ratkaisevaa, koska hän johti Suomalaista teatteria ja sen maaseutukiertueita, jotka esittivät Canthin näytelmiä. Esimerkiksi kesällä 1882 Bergbom asui pari kuukautta Minna Canthin luona Kuopiossa. Canthin välit Kaarlo Bergbomiin ja tämän sisareen Emilieen katkesivat hetkeksi, kun Canth kirjoitti *Sylvi*-näytelmän ruotsiksi ruotsinkieliselle teatterille, mutta ystävyys palasi Canthin viimeisinä elinvuosina.

4. EMILIE BERGBOM, Kaarlon sisar

Emilie Bergbom (1834–1905) oli kulttuurihenkilö. Hän toimi veljensä kanssa johtajana Suomalaisessa teatterissa ja vastasi sen toiminnasta. Hänen on sanottu olleen teatterin ”todellinen äiti”. Hän oli suomalaisuusaatteen innokas kannattaja, vaikka puhuikin suomea huonosti. Emilie Bergbom ja Minna Canth tapasivat ensi kerran 1883, ja heistä tuli heti hyviä ystäviä, jotka kävivät vilkasta kirjeenvaihtoa.

5. IDA AALBERG, näyttelijä

Ida Aalberg (1857–1915) oli Suomalaisen teatterin näyttelijä, joka kiinnostui myöhemmin myös ohjaamisesta, ja hänet nimettiin Suomen Kansallisteatterin apulaisjohtajaksi vuonna 1909. Hän keräsi jonkin verran menestystä myös Suomen ulkopuolella ja oli hyvin kansainvälisesti suuntautunut, mutta jossain vaiheessa kielitaito nousi esteeksi. Aalberg näytteli Homsantuun roolin Canthin näytelmässä *Työmiehen vaimo* ja sai suorituksestaan paljon kiitosta. Myöhemmin hän näytteli pääroolin myös *Papin perheessä*. Aikanaan häntä pidettiin diivamaisena ja teatraalisena. Aalberg äänsi suomea erikoisesti, ja esimerkiksi Eino Leino sanoi hänestä seuraavasti:

”Hänen äänensä on erittäin taipuisa. Se voi helistä meidän korvissamme kuin hopeatiuku ja jylistä kuin ukkonen. Me pidämme Ida Aalbergin suomen kieltä korkeimpana asteena, mille meidän kielemme viljeltynä intelligenttinä on tähän päivään asti kohonnut. Jokainen sana, jokainen kuiskaus kuuluu. Vokaalit ovat selviä ja voimakkaita, konsonantit hiukan muukalaisempia, mutta kaikki sulaa kuitenkin hänen näyttämöllä esiintyessään sellaiseen sopuisuuteen, jota me emme kenenkään muun näyttelijättären suusta kuule.”

6. NIILLO SALA, näyttelijä

Niilo Sala (1856–1892) oli näyttelijä ja näytelmäkirjallisuuden suomentaja. Hän toimi kansakoulun opettajana Porissa, mutta innostui teatterista välittömästi, kun Suomalainen

teatteri vieraili kaupungissa vuonna 1881. Hän oli arvostettu sekä lahjakas, ja hänestä jopa kaavailtiin Kaarlo Bergbomin seuraajaa.

7. HILDA ASP, näyttelijä

Hilda Asp (1862–1891) oli näyttelijä, suomentaja ja kulttuurihenkilö. Hänet valittiin 19-vuotiaana Kuopion suomalaisen tyttökoulun suomen ja saksan kielen opettajaksi. Hän asui Canthin luona lukuvuoden 1882–83. Opettajan tehtävistä hän siirtyi Suomalaisen teatterin näyttelijäksi, mutta pettyi pitkiin maaseutukiertueisiin, koska olisi halunnut olla keskellä aatteiden taistelua pääkaupungissa. Vuonna 1887 hän ottikin vastaan opettajan työn Helsingissä.

8. OLGA SALO, näyttelijä

Olga Salo (1865–1932) oli näyttelijä ja suomentaja. Salo aloitti näyttelijänuransa August Aspegrenin Kansanteatterissa vuonna 1887, mutta siirtyi viisi vuotta myöhemmin Suomalaiseen Teatteriin, josta erosi vuonna 1916. Hänellä oli rooli kahdessa Canthin näytelmään perustuvassa elokuvassa, *Anna Liisassa* (1911) sekä *Sylvissä* (1913). Hän toimi myös teatterin johtajana Joensuussa, Kuopiossa ja Lahdessa. Lisäksi Salo työskenteli elämänsä aikana opettajana.

9. VERA KOMISSARZEVSKAJA, venäläinen näyttelijä

Vera Komissarzevskaja (1864–1910) oli Pietarissa syntynyt venäläinen näyttelijä. Hänen ensimmäinen suuri menestyksensä oli Nina Mihailovna Zaretšnajan rooli Anton Tšehovin kirjoittamassa näytelmässä *Lokki*.

10. JUHANI AHO, kirjailija

Juhani Aho (1861–1921) oli ensimmäinen suomalainen ammattikirjailija, ja omana aikanaan hän oli kansalliskirjailijan asemassa. Hänellä oli laaja kaunokirjallinen tuotanto, jossa näkyvät piirteitä realismista ja uusromantiikasta. Minna Canthin elinaikana ilmestyivät mm. *Rautatie*, *Yksin*, *Helsinkiin*, *Papin tytär* ja *Papin rouva*. Hän aloitti uransa sanomalehtimiehenä. Aho tapasi Minna Canthin ensimmäisen kerran syksyllä 1883, kun hän vieraili tämän kotona ystävänsä Arvid Järnefeltin kanssa. Aho oli Canthin ystävä tämän elämän loppuun asti, vaikka välillä suhteessa oli myös ongelmia.

11. ARVID JÄRNEFELT, kirjailija

Arvid Järnefelt (1861–1932) oli kirjailija ja Juhani Ahon opiskelutoveri. Järnefelt ja Aho vierailivat usein Minna Canthin luona. Vuonna 1889 Järnefelt perusti ystäviensä Juhani Ahon sekä Eero Erkon kanssa Päivälehdessä (Helsingin Sanomien edeltäjä). Järnefelt oli 1900-luvun vaihteessa maan huomattavin aatehistoriallinen kirjailija, ja häntä kutsutaankin "Suomen Tolstoiksi". Minna Canthin elinaikana ehti ilmestyä Järnefeltin romaani *Isänmaa*.

12. ÉMILE ZOLA, ranskalainen kirjailija

Émile Zola (1840–1902) oli ranskalainen romaanikirjailija sekä naturalistisen kirjallisuuden tunnetuimpia edustajia. Hänen poliittiset aatteensa olivat vapaamielisiä, mikä johti kiistanalaiseen kritiikkiin yhteiskuntaa kohtaan. Zola työskenteli toimittajana ja julkaisi kolme novellia, mutta kirja kiellettiin tietyissä piireissä, minkä seurauksena hän menetti työnsä. Vuonna 1866 Zola ryhtyi itsenäiseksi kirjailijaksi. Zolan tunnetuimpia teoksia on 20-osainen Les Rougon-Macquart romaanisarja, jonka romaanien (esimerkiksi *Ihmispeto* ja *Germinal*) on nähty

vaikuttaneen ja innoittaneen Suomessa 1880–1890-luvun realisteja kuten Minna Canthia ja Juhani Ahoa.

Roolihenkilöt voivat keskustella seuraavista Canthin teoksista, jotka esiintyvät myös näytelmässä:

1. *Työmiehen vaimo* (1885)

Näytelmää pidetään yhtenä Minna Canthin yhteiskunnallisesti radikaaleimmista teoksista, joka kritisoi alkoholismia ja sitä, että naisella ei ollut oikeutta omaisuuden hallintaan. Tarina itsessään kertoo Johannasta, joka avioituu hulltomiehen Riston kanssa, joka juo vaimonsa rahat ja vie perheen vararikkoon. Kaikkein merkittävin hahmo tarinassa on mustalaistyttö Homsantuu, joka ei anna yhteiskunnan tuomita häntä.

2. *Köyhää kansaa* (1886)

Näytelmä kuvaa köyhää perhettä, jonka isä on jäänyt työttömäksi, jolloin perheen äiti Mari Holpainen yrittää epätoivoisesti saada perheensä elätettyä. Mari kuitenkin joutuu kasvatusten rikkaiden tylyn ja välinpitämättömän asenteen kanssa. Teos esittää yhteiskunnallista kritiikkiä sosiaalisia ongelmia, eriarvoisuutta ja itsekkyyttä kohtaan.

3. *Kovan onnen lapsia* (1888)

Canth halusi kirjoittaa suuren yhteiskunnallisen näytelmän, ja näin syntyi *Kovan onnen lapsia*. Näytelmä kertoo köyhistä työläisistä, jotka taistelevat paremmista oloista. Näytelmä sai ensimmäisellä esityksellään paljon kritiikkiä, sillä joidenkin mielestä sen pelättiin rikkovan tutut yhteiskunnan perusteet.

4. *Papin perhe* (1891)

Näytelmä kuvaa suomalaisen perheen elämää 1800-luvulla. Sen teemana on sukupolvien väliset ristiriidat. Perheessä vanhemmilla (varsinkin perheen pastori-isällä) on vanhoilliset arvot, joita vastaan perheen lapset ryhtyvät kapinoimaan. Perheen äiti Elisabet ei halua riitaa perheessä, joten hän antautuu vähättelyn kohteeksi ja yrittää auttaa lapsiaan. Jussi on perheen vanhin poika, lahjakas, vapaamielinen ja suorapuheinen. Hanna on perheen vanhin tytär, joka joutuu lopettamaan opiskelunsa, kun hänen isänsä ei sitä enää rahoita. Äitinsä tavoin Hanna yrittää sovittelua riitaa perheessä. Maiju on perheen nuorin tytär, joka haaveilee näyttelijän urasta, mutta ei voi toteuttaa sitä vanhempiensa uskonnollisten arvojen takia. Maijun mielestä perheessä on tukahduttava ilmapiiri.

5. *Agnes* (1892)

Novelli *Agnes* kertoo samannimisestä naisesta, joka palaa kotiseudulle Kuopioon Laulujuhliin asuttuaan Pietarissa. Tarina kertoo siitä, kuinka Agnes on kasvanut maailmanmatkaajaksi ja moderniksi naiseksi. Hän tapaa Laulujuhlilla vanhan ystävättärensä, Liisin. Tarina painottuu Agnesin ja Liisin suhteeseen. Agnesin näkeminen aiheuttaa tunnevyöryn mustasukkaisuuden valtaamassa Liisissä. Agnes tuntee itsensä vapaaksi, kun hän on moraalisaännösten yläpuolella, ja tämän hän näyttää toimimalla miesten nautinnon välineenä. Hänen mukaansa naisen paikka ei ole kotiin sidottu. Liisi taas pitää kotiaan valtakuntanaan ja vapautenaan, eikä vankilana, kuten Agnes. Agnesin vaikuttamana Liisi avaa mieltään uusille ideoille. Novelli vertaa hahmojen sivistyneisyyttä ja arvoja maailmasta ja tuo esiin vahvoja kysymyksiä moraalista ja siitä mikä on oikein ja väärin.

6. *Sylvi* (1893)

Sylvi-näytelmässä nimihenkilö rakastuu Viktoriin ja myrkyttää aviomiehensä, kun tämä ei suostu avioeroon. Viktor kuitenkin jättää Sylvin murhan takia ja Sylvi päätyy yksin vankilaan. Näytelmä on alunperin kirjoitettu ruotsiksi, sillä Canthin näytelmä *Kovan onnen lapsia* aiheutti erimielisyyksiä Canthin ja suomenkielisen teatterin välillä. Näytelmä perustuu tositapahtumiin.

7. *Anna Liisa* (1895)

Viisitoistavuotias Anna Liisa tulee raskaaksi ja lapsen isä Mikko jättää hänet. Anna Liisa pitää raskautensa vanhemmiltaan salassa. Lapsi syntyy metsässä. Jotta kukaan ei kuulisi lapsen itkua, hän peittää lapsen suun kädellään ja tulee näin surmanneeksi lapsensa. Näytelmässä Anna Liisa on vuosia myöhemmin menossa toisen miehen kanssa naimisiin. Mikko tulee takaisin ja vaatii, että Anna Liisa menee naimisiin hänen kanssaan tai hän paljastaisi Anna Liisan synkän menneisyyden. Anna Liisa myöntyy, mutta kertoo kuuliaisjuhlissaan totuuden. Hänet vangitaan.

b) Näytelmän kohtauksen tulkintaa

Lue seuraava katkelma näytelmästä. Jakautukaa sitten luokassa neljän hengen ryhmiin ja lukekaa kohtausta ääneen eri tavoin.

Ryhmä 1: Kaksi hahmoista (sopikaa ketkä) ovatkin salarakkaita.

Ryhmä 2: Yksi hahmoista on hysteerinen.

Ryhmä 3: Muut hahmot vihaavat yhtä hahmoista.

Ryhmä 4: Kaikki hahmot puhuvat murteella/aksentilla.

Ryhmä 5: Yksi hahmoista yrittää peitellä suurta salaisuutta ja on tämän takia hermostunut.

Ryhmä 6: Kahden hahmon on hankalaa olla nauramatta.

Ryhmä 7: Yksi hahmoista huutaa jatkuvasti.

KANTTILA. Kaarlo on palannut matkoiltaan. Emilie purkaa hänen matkatavaroitaan.

EMILIE

Neljä tavallista lyömämiekkaa. Kaksi suurempaa koristeellista. Kaksi vanhanaikaista miekkaa. Lisäksi muuta pientä ja hyvää.

Miesten housut jotka eivät näytä sopivan pukuun.

KAARLO

Tämä teidän Homsantuunne valmistuu kovin hitaasti.

MINNA

Onko aihe liian vaikea? Kirjoitan ja luen mitä olen kirjoittanut. Lapsellista, kypsytöntä, epätodellista. Ehdotatte resigneerattuja ja nöyriä hahmoja Homsantuuni rinnalle. Tuntuu mahdottomalta tuoda esiin rauhallista, kärsivää elämänfilosofiaa. Sydän on täynnä katkeruutta. Täynnä vallankumousta. Ei se käy nyt. Jahka tulen taas nöyräksi. Ei nyt. Täytyy panna kovaa kovaa vastaan ja jakaa iskuja minkä ennättää. Ei minusta kumminkaan mitään erinomaisempaa voi tulla. Minun jälkeeni tulee niitä jotka ovat parempia.

KAARLO

Emilie. Pyydä Niilo tänne.

EMILIE

Kaarlo. Nämä housut eivät ole sinun.

MINNA

Lohdutetaan itseämme sillä että tulee parempia.

Niilo Sala tulee.

SALA

Tohtori sanoi että rouva Canth haluaa keskustella realismista.

Mikä tämä on?

MINNA

Pitkä ja myrkyllinen kritiikki Murtovarkaudestani. Olen epäkristillinen, epänaiseellinen, epäsiiveellinen. Murtovarkaudesta, ajatelkaa! Mitä sanotaan Homsantuusta? Sydämeni on liian kiltti. Aivot on niin heikot.

Näytelmän katsomisen jälkeen

a) Keskustelutehtäviä

- Näytelmässä on runsaasti kohtauksia Minna Canthin tuotannosta. Mitä niiden avulla halutaan kertoa Minna Canthista ja hänen ajastaan?
- Miten käsityksenne Minna Canthin aikalaisista muuttui näytelmän katsomisen myötä? Minkälaisen kuvan näytelmä antaa henkilöiden välisistä suhteista?
- Oliko Minna Canthin teosten sensurointi oikeutettua?
- Mikä merkitys on näytelmän lopussa olevalla viittauksella Tšehovin *Lokki*-näytelmään?
- Jos Minna Canth eläisi nykymaailmassa, millaisia yhteiskunnallisia asioita hän kritisoi? Miten hän toimisi?

b) Pieniä kirjoitustehtäviä

Jatka lauseita ja perustele näkemyksesi virkkeellä tai kahdella:

1. Pidin näytelmässä eniten...
2. Epäselväksi minulle jäi...
3. Kirkkaimmaksi mieleen jäi...
4. Näytelmän hahmoista mieluisin minulle oli...
5. Puvustus oli minusta...
6. Lavastus oli minusta...
7. Näyttelijät olivat...
8. Olisin toivonut, että...
9. Minusta näytelmän rakenne oli...
10. Näytelmä herätti minussa...

Muodostakaa sitten pieniä ryhmiä ja lukekaa tekstejänne vuorotellen ääneen. Keskustelkaa mielipiteistänne.

c) Kirjoitustehtäviä

Valitse yksi seuraavista aiheista ja kirjoita siitä näkemäsi näytelmän ja mahdollisen lähdeaineiston avulla:

- Millainen oli Niilo Salan ja Kaarlo Bergbomin suhde?
- Analysoi *Canth*-näytelmän rakennetta.
- Analysoi muiden hahmojen suhtautumista Minna Canthiin.
- Minkälaisiin asioihin Minna Canth otti kantaa elämässään ja tuotannossaan?
- Minkälainen persoona Minna Canth oli?
- Mitä teemoja näytelmässä käsitellään?
- Kirjoita arvostelu Seppo Parkkisen näytelmästä *Canth*.
- Miten *Canth*-näytelmässä esitetyt teokset vaikuttavat näytelmän juonen kulkuun?

d) Väittelyaiheita

Valmistelkaa pienissä ryhmissä väittelyitä seuraavista aiheista:

- Kirjallisuudella voi/ei voi vaikuttaa yhteiskunnan epäkohtiin.
- *Canth*-näytelmä oli/ei ollut innostava.
- Minna Canthin tuotannon aiheet ovat/eivät ole nykyään ajankohtaisia.